

FRA LUDOVIK RADOŠ

(1925.-1945.)

Fra Ludovik Radoš jedva je i započeo svoj redovnički život, a već su ga ubili neprijatelji Katoličke Crkve i hrvatskog naroda - jedino zato što je nosio habit. Bilo mu je samo 20 godina i još nije bio završio ni srednju školu kad ga je usmrtio partizanski metak u potiljak.

Juri Radošu i Stani rođ. Ančić u selu Blažuju, odmah pored Tomislavgrada, rodio se 14. studenog 1925. sin kojemu su nadjenuli ime Ivan. Krstio ga je sutradan fra Ćiril Ivanković (koji će 1945. s njim podijeliti sudbinu i biti također ubijen od partizana), a kum je bio Frano Radoš iz sela. Krizmao ga je biskup fra Alojzije Mišić 13. lipnja 1934. Kum mu je bio Jako Ančić.¹

Školovanje

Pučku školu Ivan je završio u Duvnu (Tomislavgradu) kod sestara milosrdnica. Potom je srednju školu nastavio kod franjevaca na Širokom Brijegu. U 1. razred upisao se 1937., a njegova majka Stanka obvezala se za njega uplaćivati stanovitu svotu za školovanje.² U prvi razred primljena su 73 učenika, među kojima i Ivan Radoš, i to među interniste (sjemeništare), dakle pripravnike za Red. Bilo mu je 12 godina. Očito je obitelj bila siromašna, pa je Ivan bio među nevelikim brojem

-
- 1 Župni ured Tomislavgrad: Matica krštenih, sv. V, str. 175, br. 74; Matica krizmanih, sv. I, str. 276, br. 69. U Matici krštenih, kao i redovito u njegovim dokumentima stoji da mu je majci bilo ime Staka! (usp. Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 69, br. 613). No, to će biti netočno, jer joj je - prema jednom dokumentu u arhivu Provincije ime bilo Stanka, dakle Stana, a ne Staka! Prema istome dokumentu iz 1937. tada je Ivanov otac Jure već bio među mrtvima (Arhiv Provincije: SP, sv. 120, ff. 264-265).
 - 2 Obveznice od 11. kolovoza 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 120, ff. 264-265).

onih koji su dobili jednokratnu državnu pomoć od 200 dinara. Prvi razred završio je vrlo dobrim uspjehom. Razrednik mu je bio dr. fra Branko Marijić, profesor glazbe. U drugom razredu stanje je isto: isti razrednik, ista ocjena. I u trećem razredu prošao je vrlo dobrim; razrednik mu je sada fra Vilim Primorac, učitelj tje-lovježbe. U četvrtom razredu isti uspjeh; razrednik fra Radoslav Glavaš, profesor hrvatskog jezika. Peti razred završio je dobrim uspjehom. U razredu su bila 34 učenika. Razrednik je bio fra Mirko Ćosić, profesor likovnog odgoja. I šesti razred prošao je dobrim uspjehom. Razrednik mu je bio dr. fra Leonardo Rupčić. Bilo je to ratne školske godine 1942./43.³

Novicijat

Potom je Ivan Radoš školovanje prekinuo zbog stupanja u novicijat. Franjevački habit obukao je na Humcu 17. rujna 1943. uzevši redovničko ime fra Ludovik (Ljudevit). S njime je bilo 11 kolega. To je zacijelo najspecifičnija generacija u cijeloj povijesti Provincije. Nitko, naime, od navedenih novaka nije postao sveće-nikom: šestorica su napustila zajednicu (fra Bogomir Barišić, fra Tomislav Čuić, fra Josip Čuturić, fra Bernard Prkačin, fra Hrvoje Prlić i fra Trpimir Vlašić), a šestoricu su ubili partizani 1945. godine (fra Miljenka Ivankovića, fra Karla Jurića, fra Vik-tora Kosira, fra Stjepana Majića, fra Kornelija Sušca i fra Ludovika).⁴

Vrijeme novicijata dvanaestorica novaka su sa svojim meštrom fra Antom Jelavi-ćem provodili u idili samostana na Humcu. Ali uskoro su i oni, ne svojom voljom, dospjeli u vrtlog užasnoga rata. Naime, njemačka je vojska zauzela samostan, ili barem dobar dio samostana i samostanskog vrta.

Njemačka je vojska 14. studenog 1943. zaposjela novo krilo samostana, zbog čega su već iznemogli stari franjevci bili prisiljeni napustiti samostan i poći na pojedine župe na koje ih je odredio provincijal. Još prije toga, 5. studenoga, vojska je zauzela i novicijatske prostorije, tako da su se svećenici morali zbiti u improvizirane novici-jatske prostorije na 3. katu, skupa s novacima. "Tako je novicijat usred neprestane buke. Uza sve to naši mladi novice strpljivo i velikodušno podnose sve i napreduju u duhovnom životu."⁵

Nazočnost njemačke vojske bila je pogubna za samostan, jer su zbog toga saveznič-ki zrakoplovi nekoliko puta bombardirali samostan i okolno područje. Srećom, nitko od fratara nije stradao, ali je bio samostan dobrano oštećen, pa više nije bilo

3 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. III, str. 100, 105, 122, 133, 185, 229, 265, 306, 338.

4 Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, str. 160-161.

5 "Kronika Provincije", *Hercegovina franciscana*, VI, 1944., str., str. 43-44.

moгуće u njemu stanovati. Stoga je provincijal fra Leo Petrović 8. kolovoza 1944. naredio da se novicijal s Humca premjesti u obližnju župnu kuću u Veljacima, te da novaci tu dovrše predviđenu godinu novicijata.⁶ Tako su novaci svoje jednostavne zavjete položili u Veljacima 18. rujna 1944. po završetku godine novicijata. Njihove prve zavjete primio je provincijal fra Leo Petrović, koji ih je primio i u novicijal.⁷

Smrt

Fra Ludovik je sada trebao nastaviti svoje školovanje u gimnaziji na Širokom Brijegu, ali to praktično nije bilo moguće, jer je njemačka vojska bila zauzela i najveći dio prostorija u gimnaziji (gdje je bila smještena bolnica) i u konviktu, pa dijelom i u samostanu. Nije bilo redovite nastave, nego su đaci povremeno dolazili na instrukcije kod profesora. Fra Ludovik je bio učenik 7. razreda gimnazija (danas bi to bio 3. razred srednje škole) - sve do kobnoga dana 7. siječnja 1945., kad su partizanske snage zauzele Široki Brijeg i istoga dana ubile 12-oricu franjevacu koje su zatekli u habitima u samostanu. Jedan od njih bio je i fra Ludovik Radoš, koji je ubijen kao učenik 7. razreda gimnazije, te s drugom braćom spaljen u protuzrakoplovnom skloništu ispred samostana na Širokom Brijegu. Njegovi zemni ostatci su 1969. godine ekshumirani iz protuzrakoplovnog skloništa i 1. srpnja 1971. pokopani u franjevačku grobnicu u širokobriješkoj crkvi, gdje počivaju do danas.

Sjećanje kolega na fra Ludovika (Ljudevita)

Na okruglom stolu što ga je organizirao gvardijan fra Jozo Zovko na Širokom Brijegu i Zagrebu 1993. godine fra Ludovika su se prisjetili neki njegovi kolege. No, nije bilo previše korisnih informacija. Prošlo je previše vremena, a nitko od njih s njim nije bio u istome razredu niti u novicijatu. No, evo što su rekli:

Fra Ferdo Vlašić: Ja ga znam i znam mu kuću. Znam da su njegovi ukućani govorili kako je živo želio da postane fratar, a naravno nitko mu nije smetao. Poslije sam ga negdje sretao nekoliko puta u prolazu, ali nešto više o njemu ne bih mogao reći.

Fra Umberto Lončar: Sjećam ga se kao i ovih drugih. Znam samo da se lijepo nosio, kao da je iz grada. Bio je vrlo dobar đak. U svemu ispravan.

Fra Alojzije Sesar: Sjećam ga se kao dobra i povučena.

6 Arhiv Provincije: SP, sv. 143, f. 446.

7 Arhiv Provincije: Imenik franjevacu, str. 69, br. 613.

Fra Marko Dragičević: Ne bih o njemu mogao reći ništa osobito, kao ni o onima prije. Bio je stariji od mene i samo smo se nekoliko dana našli zajedno u sedmom razredu.

Fra Dobroslav Begić: Sjećam ga se kao sjemeništarca i klerika. Svi oni, kada ih usporedim s drugim kolegama, kao da su bili izabrani, kao da su nešto posebno odavali. Barem su meni tako djelovali. Oni su, čini mi se, najozbiljnije pred sebe stavili franjevaštvo. Možemo reći da su oni i ostvarili svoje franjevaštvo.

Fra Vinko Dragičević: Sjećam ga se malo i čini mi se da je on od svih svojih kolega bio nekako drugačiji, kao da je došao iz nekoga drugoga sjemeništa. Malo mi je izgledao povučeno.

Dr. Ante Prlić: Ivan fra Ljudevit Radoš je bio vrlo tih, miran, neprimjetan, lirska duša. Ja ne znam da li se netko još sjeća Radoša, ali Radoš je, koliko se sjećam, bio bez oca. Imao je samo majku. Bio je vrlo, vrlo graciozan, visok, zgodan dečko, ali tih i vrlo povučen, izuzetno glazbeno nadaren. Ne znam da li se drugi sjećaju, kad god je Radoš čuo bilo kakvu melodiju, on je na glasoviru to reproducirao, svirao, ali je znao i improvizirati. Drugima je glasovir bio pravo mučilište, s fra Brankom Marićem, jer smo mi morali svirati i to je bilo obvezno, ali Radoš je to rado odsvirao. On je već nakon druge godine, dakle u trećem razredu, svirao misu. Vrlo izrazito muzikaln. Da je uspio završiti, taj bi daleko u glazbenom pogledu stigao. Koliko se sjećam bio je bez oca, to sam već rekao, bio je izrazito pošten, vrlo dobar učenik. Nikada ni s kim taj dečko nije došao ni u kakav spor.⁸

Pišući tekst o fra Ludoviku i njegovim kolegama tek svršenim novacima, ovako je zabilježio fra Častimir Majić:

Šestorica mladića (bivših novaka) poslije proliše uzavrelu krv za Boga i domovinu, te mučeništvom obogatiše nebesa novim stanovnicima. (...). Od 66 franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije koje su partizani pobili, fra Ludovik je bio najmlađi. Još nije bio napunio dvadesetu godinu života. Posmrtni ostatci tih ubijenih fratara 1971. preneseni su iz skloništa u samostansku crkvu i pokopani u posebnu grobnicu gdje čekaju konačan zov Svevišnjega da ih s dušom i tijelom prenese u svoje kraljevstvo.⁹

Dr. fra Robert Jolić

8 *Svjedočanstva o ubijenoj gimnaziji*, str. 201, 285, 374.

9 Častimir MAJIĆ, *U nebo zagledani*, str. 196-197.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.